

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του
Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε.
και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

Η ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

THE DEPICTION OF AUTISM IN CHILDREN'S BOOK

Της
Παναγιώτας Παπασακελλαρίου

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:
1^{ος} Δρ. Σπυρίδων Κιοσσές, Μέλος Ε.Δι.Π., Τμήμα
Ελληνικής Φιλολογίας Δημοκριτείο Πανεπιστήμιο
Θράκης
2^{ος} Ιωάννης Γαλαντόμος, Αν. Καθηγητής, Τμήμα
Γλωσσικών και Διαπολιτισμικών Σπουδών,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
3^η Χριστίνα Συριοπούλου, Αν. Καθηγήτρια, Τμήμα
Εκπαίδευσης & Κοινωνικής Πολιτικής, Πα.Μακ.

ΑΘΗΝΑ, 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αναφέρεται στην απεικόνιση του αυτισμού στο παιδικό βιβλίο. Στο Α μέρος, μέσα από βιβλιογραφική ανασκόπηση καταγράφονται ο ορισμός της παιδικής λογοτεχνίας, η ιστορική εξέλιξη, η συμβολή της στην παιδική ανάπτυξη, η ιδεολογία, οι ήρωες/χαρακτήρες της και ο τρόπος απεικόνισης της αναπηρίας. Στη συνέχεια, αναφέρονται στοιχεία σχετικά με τον αυτισμό όπως η ιστορική εξέλιξη, η ορολογία, τα αίτια και τα χαρακτηριστικά του. Στο Β μέρος, παραθέτονται οι υποθέσεις και ο σκοπός της έρευνας, τα κριτήρια επιλογής των βιβλίων και η μεθοδολογία η οποία ακολουθήθηκε. Αναλύονται 8 παιδικά βιβλία, των οποίων οι ήρωες βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού. Στο τέλος, υπάρχουν πίνακες με συγκεντρωμένα τα αποτελέσματα των αρχικών υποθέσεων, ύστερα τα συμπεράσματα της έρευνας και φυσικά η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε.

ABSTRACT

The present thesis refers to the illustration of autism in the children's book. In section A, through literature review, the definition of children's literature, its historical development, its contribution to children's literature development, its ideology, heroes/characters and the display of disability, are recorded. Next, there are data on autism, such as historical development, its terminology, causes and characteristics. In section B, the cases and the purpose of the research are included, as well as the criteria for the selection of books and the methodology that followed. Eight children's books are analyzed, whose heroes are on the autism spectrum. In the end, there are charts with the results of the initial cases, then the conclusion of the research and of course the used bibliography.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αντωνίου, Α. Σ., & Δαλιανά, Ν. (2017). Αιτιολογικοί παράγοντες των διαταραχών αυτιστικού φάσματος (ΔΑΦ). *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2016(1), 137-151.
- Αρτζανίδου, Έλενα (2012). *Δεν ντρέπομαι πια*. Εκδόσεις: Ψυχογιός, Αθήνα.
- Αποστόλου, Κ. Π. (2009). *Η απεικόνιση των ηρώων/χαρακτήρων στα παιδικά βιβλία* (Διπλωματική εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε από <http://ikee.lib.auth.gr/record/113730>
- Γαβριηλίδου, Σ. (2010). Μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία. Στο Δ. Γερμανός & Μ. Κανατσούλη (Επιμ.), *Σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις στην προσχολική και πρώτη σχολική εκπαίδευση* (σσ. 189-212). Θεσσαλονίκη: ΤΕΠΑΕ.
- Γαλάνης, Π. (2018). Ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα θεματική ανάλυση. *Archives of Hellenic Medicine Arheia Ellenikes Iatrikes*, 35(3).
- Γιαννακοπούλου, Μ. (2019). *Τι διαβάζουν τα παιδιά; Το φανταστικό στην παιδική λογοτεχνία*(Διπλωματική εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε από <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/41622>
- Γιαννικοπούλου, Α. (2005). Πίσω από τις γραμμές και τα χρώματα: Έμμεσα ιδεολογικά μηνύματα στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο. Πρακτικά του Συνεδρίου «Γλώσσα & Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση» Χίος: Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε από www.cpe.gr/kapsalis/gianikopoulou.pdf
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2016). Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας. Διαθέσιμο στο: https://kastoria.teiwm.gr/edetclass/modules/document/file.php/DMC157/%CE%A3%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%A3%CF%85%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/15327_Isari-KOY.pdf
- Ιωαννίδου, Α. (2018). Η αναπηρία σε βιβλία παιδικής λογοτεχνίας για παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, *Mare Ponticum*. Διαθέσιμο στο: http://mareponticum.bscc.duth.gr/index_htm_files/Iannidou_Vol_7.pdf

- Κανατσούλη, Μ. (2000) *Ιδεολογικές διαστάσεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κονταξή, Ε., Τσιλιμένη, Τ. (2020). *Εισαγωγή στην παιδική & εφηβική λογοτεχνία της Ευρώπης: Έργα και συγγραφείς*. Εκδόσεις: ΡΟΠΗ, Θεσσαλονίκη
- Λιγνός, Δ. (2005). *Γλώσσα και λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Πρακτικά του Συνεδρίου «*Γλώσσα & Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*» (σελ. 8-15). Χίος: Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.
- ΜαλαφάντηςΚ. (2018). Ο αυτισμός και η αποτύπωσή του στην παιδική λογοτεχνία / Autism and its portrayal in children's literature Περιοδικό: Διαδρομές https://www.academia.edu/41296391/%CE%9F_%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B7_%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CF%8D%CF%80%CF%89%CF%83%CE%AE_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1_Autism_and_its_portrayal_in_childrens_literature
- Μουρίκη, Κατερίνα (2014). *Ένας σπέσιαλ ήρωας*. Εκδόσεις: Ψυχογιός, Αθήνα.
- Ντελόπουλος, Κυριάκος (1995). *Παιδικά και νεανικά βιβλία του 19ου αιώνα*, Αθήνα.
- Παγκόσμια Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία (2013, Δεκέμβριος 3). *Υπουργείο Υγείας*. Ανακτήθηκε από: <https://www.moh.gov.gr/articles/news/2076-pagkosmia-hmera-atomwn-me-eidikes-anagkes>
- Παπαδάτος, Γ. (2010). *Ψυχικές διαταραχές και μαθησιακές δυσκολίες παιδιών και εφήβων*. Εκδόσεις: Gutenberg.
- Παπαχριστόπουλος, Ν. (2016). *Υγεία-Πρόνοια και αναπηρία*. TeamWorkCommunication. Διαθέσιμο στο: <https://repository-edulll.ekt.gr/edulll/handle/10795/1617>
- Πλησή, Παναγιώτα (2011). *Δεν είμαι τέρας, σου λέω!* Εκδόσεις: Κέδρος.
- Πέρου, Χ. (2020). *Το περιοδικό "Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας": η θεματολογία του και η συμβολή του στην εξέλιξη της παιδικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα*. (Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Αιγαίου Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού

Σχεδιασμού «Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό Υλικό». Ανακτήθηκε από
hellanicus.lib.aegean.gr

Ρηγάτος, Γεράσιμος (1989). Το άρρωστο και κακοποιημένο παιδί στη Λογοτεχνία
(1922-1988). Αθήνα-Γιάννινα: Δωδώνη.

Συριοπούλου, Χ. (2019). Αξιολόγηση Αισθητηριακής Εξέλιξης παιδιών με Αυτισμό με
βάση τον δείκτη Cramér's V. Διαθέσιμο στο:
https://www.researchgate.net/publication/337741060_Axiologese_Aistheteria_kes_Exelikes_paidion_me_Autismo_me_base_ton_deikte_Cramer%27s_V

Συριοπούλου, Χ., (2007). Αυτισμός: μια κριτική προσέγγιση. 5ου Πανελληνίου
Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρίας Ελλάδος, τίτλος: Ελληνική Παιδαγωγική και
Εκπαιδευτική Έρευνα. Διαθέσιμο στο:
https://www.researchgate.net/publication/323393387_Autismos_mia_kritike_prosengise

Συριοπούλου, Χ., Κάσιμος, Δ. (2009). Ζητήματα Διάγνωσης και Αξιολόγησης παιδιών
με διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές. Διαθέσιμο στο :
https://www.researchgate.net/publication/323392783_Zetemata_Diagnoses_kai_Axiologeses_paidion_me_diachytes_anaptyxiakes_diataraches

Συριοπούλου, Χ., Κάσιμος, Δ. (2005). Χαρακτηριστικά και Κριτήρια Αξιολόγησης
Παιδιών με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος. Διαθέσιμο στο:
https://www.researchgate.net/publication/323392958_Charakteristika_kai_Kriteria_Axiologeses_Paidion_me_Diatarache_Autistikou_Phasmatos

Χριστοφιδέλλη, Σ. (2016). Η παιδική λογοτεχνία και ο εγγραμματισμός στην
προσχολική ηλικία. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2015(2)*,
1555-1566.

Χιωτάκη, Αλίκη, Ζερβού, Αλεξάνδρα (2017). *Έλα τώρα, τελείωνε!* Εκδόσεις: Κέδρος.

Ξενόγλωσση

Aisawi, S. A. (2010, September). Voices of the minorities: children's literature and
disability. In *Congreso Internacional* (Vol. 32).

Aacharya, H. (2022). Content analysis. *EPRA International Journal of Research and
Development (IJRD)*, 7(4), 177-180.

- Baron-Cohen, S. (2009). Autism: the empathizing–systemizing (E-S) theory. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1156(1), 68-80.
- Blaska, J. (2004). Children's literature that includes characters with disabilities or illnesses. *Disability Studies Quarterly*, 24(1).
- Beckett, A., Ellison, N., Barrett, S., & Shah, S. (2010). 'Away with the fairies?' Disability within primary-age children's literature. *Disability & Society*, 25(3), 373-386.
- Coulter-Cruttenden, Dawn (2020). *Μια ιστορία... σε σχήμα αρκούδου*. Εκδόσεις: Βιβλιοσκόπιο.
- Dyches, T. T., & Prater, M. A. (2000). *Developmental Disability in Children's Literature: Issues and Annotated Bibliography. MRDD Prism Series*. Council for Exceptional Children, 1920 Association Drive, Reston, VA 20191-1589.
- Estes, A., Swain, D. M., & MacDuffie, K. E. (2019). The effects of early autism intervention on parents and family adaptive functioning. *Pediatric medicine (Hong Kong, China)*, 2
- Fish, S. (1980). *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*. Harvard University Press. N.Y.
- Gkaras G., (2008). Εισαγωγή, Ι. Επιστήμη στο παιδικό βιβλίο. Πώς τα εικονογραφημένα βιβλία βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν επιστημονική σκέψη.
- Grove, J., Ripke, S., Als, T. D., Mattheisen, M., Walters, R. K., Won, H., ... & Awashti, S. (2019). Identification of common genetic risk variants for autism spectrum disorder. *Nature genetics*, 51(3), 431-444
- Hollindale, P. (2000). Ιδεολογία και το παιδικό βιβλίο. Τζόκα, Θ. (μτφρ.), Κανατσούλη Μ. (επιμέλ.). *Virtual School, The sciences of Education Online*, τόμος 2, τεύχος 1
 Διαθέσιμο στο:
<http://www.auth.gr/virtualschool/2.1/TheoryResearch/:Hollindale.html>
- Hunt, P. (Ed.). (2006). *Understanding children's literature*. Routledge.
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=4ikEPN7LKzsC&oi=fnd&pg=PR3&dq=children+literature+&ots=5sJExrHP92&sig=nIYbuGw-9D6lf-bEZxyPm9UE82Y&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Kendrick, Jane (2004). Signifying something: Images of learning disability in fiction for children. *Disability Studies Quarterly*, 24(1).

- Moore-Mallinos, Jennifer (2017). *Ο αδερφός μου έχει αυτισμό*. Εκδόσεις: Παρισιανού.
- Muhle, R., Trentacoste, S. V., & Rapin, I. (2004). *The Genetics of Autism*. *PEDIATRICS*, *113*(5), e472–e486. doi:10.1542/peds.113.5.e472
- Nikolajeva, Maria (ed.) (1995). *Aspects and Issues in the History of Children's Literature*. Westport, Connecticut, London: Greenwood Press.
- Quesnel-Vallieres, M., Weatheritt, R. J., Cordes, S. P., & Blencowe, B. J. (2019). Autism spectrum disorder: insights into convergent mechanisms from transcriptomics. *Nature Reviews Genetics*, *20*(1), 51-63
- Royer, Danielle., Rudolph, Shaina (2020). *Όλες μου οι ρίγες*. Εκδόσεις: Κλειδάριθμος.
- Rutter, M. (1968). Concepts of autism: a review of research. *Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*. Διαθέσιμο στο: https://scholar.google.com/scholar?hl=el&as_sdt=0%2C5&q=CONCEPTS+OF+A+UTISM%3A+A+REVIEW+OF+RESEARCH&btnG=
- Sif, Birgitta (2013). *Όλιβερ*. Εκδόσεις: Ίκαρος.
- Speaks, A. (2011). What is autism. *Retrieved on November, 17, 2011*.
- Stephens, J. (1992). *Language and Ideology in Children's Fiction*. Longman. London & New York.
- Thomaidis, L., Mavroei, N., Richardson, C., Choleva, A., Damianos, G., Bolias, K., & Tsolia, M. (2020). Autism Spectrum Disorders in Greece: Nationwide Prevalence in 10-11 Year-Old Children and Regional Disparities. *Journal of clinical medicine*, *9*(7), 2163.
- Volkmar, F. R., & McPartland, J. C. (2014). From Kanner to DSM-5: autism as an evolving diagnostic concept. *Annual review of clinical psychology*, *10*, 193-212
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society*. London: Harvard University Press.